

ГЕНЕЗИС ТИСЯЧОЛІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ВИТОКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИПЛАТУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

О.М. Олейнічук

*здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Пошук перших передумов виникнення на території нашої держави кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 Кримінального кодексу України, визначає актуальність цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Взагалі, пошук зазначених вище витоків, а також витоків кримінальної відповідальності за не виплату стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат здійснювався, як у третьому періоді, починаючи з часів утворення найдавнішого джерела руського права у державі Київська Русь — «Руська Правда», і був предметом обговорення на секційному засіданні Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юридичної науки 2010», що проходила 26 листопада 2010 р. у ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ [1], так і в пізніших періодах. Дослідження історичних передумов розвитку кримінальної відповідальності за не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат з четвертого по восьмий періоди розвитку українського суспільства та державності (XIV ст. — наш час) було нами висвітлено на сторінках наукового юридичного журналу «Юридична наука» [2; 3; 4]. Також, аналіз кримінального законодавства Української РСР у контексті ст. 175 КК України був апробований 10-11 лютого 2012 р. на Міжнародній науково-практичній конференції «Правова система України: сучасний стан та перспективи розвитку», м. Одеса [5]. 28 жовтня 2011 р. на III-й Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченій 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету м. Одеса, розглядалися узагальнення зазначених витоків в історичному контексті [6]. Слід зазначити, що з кінця XIX ст. певні спроби проаналізувати історичні передумови виникнення зазначеної вище відповідальності були зроблені В.В. Топчієм у його дисертації, присвяченій кримінально-правовій характеристиці даного виду злочину [7]. Але, у його дослідженні не був охоплений значний період розвитку законодавства на території сучасної України, починаючи з часів становлення унікальної пам'ятки руського права «Руської Правди».

Суттєвий внесок у дослідженні питань кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК України, зокрема зробили П.П. Андрушко, А.П. Бабій, С.І. Бородін, Ю.С. Варанкіна, Ю.В. Гродецький, Н.Ю. Гронська, І.О. Зінченко, Д.Л. Кокорін, С.Я. Лихова, М.І. Мельник, Є.І. Соктоєва, А.В. Тарасенко, В.В. Топчій, Є.В. Шевченко та інші.

Мета статті полягає у пошуку перших витоків виникнення на території нашої держави кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 Кримінального кодексу України, починаючи з часів утворення найдавнішого джерела руського права у державі Київська Русь.

Основні результати дослідження. Норми, що поклали початок соціальним гарантіям, які діють у наш час, крок за кроком закріплювалися у законодавстві різних історичних періодів починаючи з давніх часів. На сьогодні ч. 7 ст. 43 Конституції України, передбачено, що право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом, а також ст. 46, що громадяни мають право на соціальний захист. Вивчення витоків кримінальної відповідальності за невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, що передбачена ст. 175 КК України, у зазначений період є досить важливим, адже в ст. 1 КК України закріплено, що завданням Кримінального кодексу України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності тощо.

Перед тим, як розпочати дослідження поставленого питання темою даної статті, звернемося до етимології поняття, що використовуються у її назві. Це продиктовано заради уникнення різночитання термінів, які позначені в її найменуванні. Для правильного розуміння таких термінів як «генезис» та «витоки», насамперед наведемо їх визначення у такому значенні, як їх дає «Великий тлумачний словник сучасної української мови» В.Т. Бусела. Отже, «генезис» — це походження, виникнення, становлення [8, с. 230], а «витоки» — це етап, цикл у розвитку подій і т. ін. [8, с. 157]. Терміни «генезис» та «витоки» тут слід розглядати у їх взаємозв'язку з поняттям «історія». Врахувавши зазначене, «історія» — це сукупність фактів і подій, які належать до минулого [8, с. 507]. Таким чином, у цій статті ми будемо розглядати генезис тисячолітньої історії витоків кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 Кримінального кодексу України, в усій сукупності історичних фактів і подій у зв'язку з конкретними умовами їх існування на різних етапах становлення суспільства та вивчати їх у послідовному розвитку.

З'ясувавши це перейдемо до самого пошуку історичних передумов становлення на території нашої держави кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 Кримінального кодексу України, але враховуючи різні етапи розвитку саме українського суспільства та в межах тієї періодизації, що наводить у своїй роботі В.К. Матвійчук [9, с. 49-70].

Перших два періоди зазначені В.К. Матвійчуком у нашій роботі розглядатися не будуть, так як у них не збереглось будь-яких письмових підтверджень, адже факти — хліб вченого. На жаль, історія людства не завжди залишає нам свідчення колишнього. Це і створює ґрунт для помилок і вигадництв. Правда, історія права в цьому відношенні знаходиться в більш виграшному положенні: вона спирається на закон, а він найчастіше доходить до нас, хоча б і не в першоджерелі [10, с. 5].

Третій період охоплював час, коли Українська держава була під управлінням князів X–XIV ст. [9, с. 52]. Зокрема Матвійчук В.К., у своєму дослідженні зазначає [9, с. 53], що до нас не дійшло не тільки будь-якого писаного

закону, але навіть і згадки про будь-який конкретний закон до X ст. не було [11, с. 7; 12, с. 37; 13, с. 17]. Тому пошук зазначених вище витоків необхідно здійснити починаючи з XI століття. Протягом XI – початку XII століть князі розпочали видавати законодавчі акти («Статути») і навіть збірники законодавчих актів «Руська Правда», «Правда Ярославичів», «Розширена Руська Правда» та ін. [14, с. 10-11]. Науковий аналіз «Руської Правди» вже давно дав підстави вважати, що цей правовий документ заклав підґрунтя кримінального права, як одного з регуляторів суспільних відносин з приводу вчинення злочину в Київській Русі [9, с. 58].

Четвертий період (XIV ст. і до поч. XVIII ст.) в історії має назву «Козацька ера». Названий період характеризується застоєм до XIV ст., що пов'язаний з навалою Батия і наступними вторгненнями військ Золотої Орди на наші землі [9, с. 58]. Насамперед необхідно знати, які джерела права діяли в зазначений історичний період. Це ми можемо зробити, користуючись методом виключення частини з цілої сукупності, спираючись при цьому на законодавчі й історичні джерела, і називати при такому аналізі ті нормативні акти, які не діяли на території нашої держави. До них належать: Судебник 1497 р. [15, с. 1-520], Судебник 1550 р. [15, с. 1-520], Акти місцевого управління «Стоглав» [15, с. 1-520], Акти Земських зборів [16, с. 1-512], Законодавство про правовий статус населення, Законодавство про державний лад, Цивільне законодавство (Соборне укладення 1649 р.) [17, с. 1-512]. Взагалі, з XIV по XVIII ст.ст. у праві України діяла велика кількість джерел, які мали різне походження, неоднакову форму і відрізнялися різним змістом та історичним значенням [18, с. 23]. Що, в свою чергу, також значно ускладнить пошук зазначених витоків.

П'ятий період (XVIII – початок XX ст.) дістав назву «Під імперською владою». З кінця XVIII ст. Україна стала звичайною провінцією Російської царської імперії [9, с. 62]. Це підтверджується створенням різних державних структур, які виконували волю царизму, свідченнями науковців Росії: В. Зуєва, П. Шалікова, Михайла Погодіна; іноземних учених: Маль-Брюна, Губерта Вотрена, де-Лягарда та ін. [19, с. 178].

Шостий період охоплює кінець XIX – початок XX ст. [9, с. 66].

Сьомий період (охоплює початок XX ст. – 1991 р.). Він має назву «Україна в радянський період» [9, с. 67].

Восьмий період (з 1991 р. і до нашого часу): Україна – незалежна держава [9, с. 69].

Перед тим як приступити до розгляду третього періоду потрібно врахувати специфіку суспільного розвитку у кожному його періоді. Враховуючи сказане буде доцільним, перш за все, розпочати пошук витоків кримінальної відповідальності за невиконання інших установлених законом виплат, тобто будь-яких виплат закріплених законодавством, беручи за основу законодавство кожного відповідного періоду, адже такі поняття як «заробітна плата», «стипендія», «пенсія» увійшли у вжиток порівняно зовсім недавно. При цьому, ми не ставимо перед собою завдання досліджувати всі без виключення джерела в усьому їх розмаїтті, а лише ті, як історично склалося, є пам'ятками національного правотворення, були найбільш використовувані на території сучас-

ної України і які на нашу думку, будуть корисними щодо пошуку витоків зазначеної кримінальної відповідальності.

Найважливіший законодавчий пам'ятник Давньоруської держави називається «Правда Роськая» (Академічний список) або «Правда Руськая» (Троїцький I список) [10, с. 10]. Так, наприклад, Коротка редакція «Руської Правди» включала два великих закони, створених з розривом у кілька десятиліть, але об'єднаних історичною наступністю, а також деякі окремі норми. «Правда Ярослава» і «Правда Ярославичів» створювалися князями, законодавчою владою, а переписувач потім об'єднав ці закони в один документ, що ми називаємо Короткою редакцією «Руської Правди» [10, с. 20]. Якщо зв'язувати Коротку Правду з Києвом, як роблять більшість дослідників, то час її виникнення потрібно відносити до 60–70 р. XI ст., після створення «Правди Ярославичів» [10, с. 38]. У зазначеному документі, як в першій так і в другій його частині, ми не знайдемо ознак кримінальної відповідальності за аналогічний злочин, що є в сучасному українському праві. Але, привертає увагу той факт, що у другій частині Правди Роської, а саме в Правді Ярославичів, у ст.ст. 41-43 бачимо пряму вказівку на обов'язок оплачувати роботу князівських слуг та зазначено сам порядок оплати [10, с. 49; 20, с. 4-5]. Зокрема, в ст.41 цієї редакції «Руської Правди» визначається розмір винагороди за виконання дружинниками князя судових функцій. У Короткій Правді, як і в більш пізній Великій Правді, немає чіткого розподілу слуг князя, що виконували судові функції: це і ємець, і мечник (ст. 41), і отрок (ст. 74 Великої Правди). Важливо, що розмір винагороди за виконання обов'язків, пов'язаних із судочинством, залишався постійним — 2 грн. 20 кун (або 70 кун) з 12 грн. (ст. 41 Короткої Правди і ст. 74 Великої Правди) і 1/6 частина від значно менших штрафів (ст. ст. 31 і 40 Короткої Правди) [10, с.63]. Стаття 42 Короткої Правди встановлювала межі грошових відрахувань та харчового задоволення князівських слуг (вірників) і їхніх помічників (отроків), що перебували у тій чи іншій місцевості не більше тижня з метою збирання на місцях податей у княжу скарбницю і виконання окремих судових функцій та утримувались за рахунок її мешканців. Тут мова йде про покон вірний, що являє собою третю складову частину Короткої Правди. Покон визначає типовий для ранньофеодальної держави порядок годівлі князівського слуги — вірника. Час походження Покона датують по-різному: часом князювання Ярослава або після його смерті [10, с.63]. В останній 43 статті Короткої Правди йдеться про Урок мостникам, що регулював їхню оплату праці. Отже, Урок мостників безпосередньо продовжує і завершує статті Короткої Правди про порядок оплати князівських слуг. Місце виникнення Уроку визначають по-різному: М.Н. Тихомиров бачить у ньому новгородський пам'ятник права; С.В. Юшков вважає місцем його походження Київ. Міст має двояке значення: «міст — перехід через ріку, яр і т.п. і міст — бруківка» [10, с. 63]. За цією статтею мостникам, що помостили міст та за його ремонт (при використанні кількох дощок, зазначається також або 3, або 4, або 5), а також за городницю належало платити ногату (1 гривна=20 ногат=25 кун=50 резан [10, с. 60]) [10, с. 49; 20, с. 5]. Н.В. Калачов у своєму юридичному дослідженні «Руської Правди» зазначив, що особлива

увага звернена в «Руській Правді» на «срубку городов» та на будівництво і лагодження мостів [21, с. 127].

Як вже було зазначено вище «Правда Руськая» (Троїцький I список або Пространна редакція) [20, с. 5; 10, с. 64], також є найважливішим законодавчим пам'ятником Давньоруської держави. Цікаво, що слово «пространний» за Далем [22, с. 534] означає, наприклад, великий розмірами. У складі Великої Правди С.В. Юшков бачить два різночасних пам'ятники, об'єднаних переписувачами, — Суд Ярослава Володимировича та Статут Володимира Мономаха. Перший з них був приписаний імені Ярослава, але склався наприкінці XI — початку XII ст. у результаті розвитку норм Короткої Правди і поповнення її новими нормами так, що вони відносилися не тільки до князівського господарювання, але і до класу феодалів взагалі і відображали розвиток цивільного, карного і процесуального права. Статут Володимира Мономаха, до якого С.В. Юшков відносить усю другу частину Великої Правди, він зв'язує з прагненням цього князя зм'якшити класові протиріччя в умовах київського повстання 1113 року. Скорочену Правду С.В. Юшков відносив до XV ст., до видання Судебника 1497 р. [10, с. 34].

Як і Коротка Правда, Пространна у 9-й статті, також містить указівку на традиційні (існуючі в часи князювання Ярослава Володимировича) розміри натурального забезпечення громадою державних чиновників, що збирали віри, хоча самі норми забезпечення були в XII ст. уточнені і змінені (у порівнянні зі ст. 42 Короткої Правди). Крім того, у даній статті визначений розмір частки, що надходить з кожної віри в 40 гривень вірнику (1/5, крім перекладної і ссадної гривні) і метельнику. Вірник — традиційне для Покона вірного назва князівського чиновника, що приїжджав у громаду для одержання віри разом з молодшим членом князівського адміністративного апарата — отроком. У XII ст., судячи зі ст.ст. 20 і 74 Великої Правди, цією справою займався вже сам отрок з помічниками. Зазначені норми мали сенс у селах чи поселеннях, досить віддалених від столиць князівств. Роль метельника в зборі вір, як і етимологія цього слова, незрозуміла; невеликий розмір винагороди йому (4 куни, тобто менш ніж 10% від загальної винагороди вірнику) може вказувати на те, що це не князівський чиновник, а скоріше, представник місцевої громади, що брав участь у зборі вір як понятий або лічильник [10, с. 88]. Співвідношення грошових одиниць у Великій Правді: 1 гривня = 20 ногат = 50 кун (резан) = 150 векш [10, с. 89].

Стаття 10 Пространної Правди містить розрахунок частки, що належить вірнику з кожної отриманої віри у 80 грн, тобто за вбивство високопоставленого князівського чиновника. Ця частка тут також дорівнює 1/5 віри, не вважаючи ссадної гривні. Крім того, стаття встановлює розмір плати за голову, як можна думати, родичам убитого. Розмір цієї плати, однак, незрозуміло малий [6, с. 89], і становить 3 грн. [10, с. 65; 20, с. 6].

У ст.ст. 59 та 60 Пространної Правди [10, с. 68] або в аналогічній, ще нероз'єднаній у Калачова Н.В. ст. 55 [20, с. 13] ми зустрічаємо певні гарантії одержання найманим працівником, у нашому випадку закупом, обумовленого заробітку, що полягало у законодавчому закріпленні поверненню закупу заро-

бленого ним доходу, який був зайво вилучений у нього його господарем (паном) та сплати йому як потерпілому винагороди (штрафу) у розмірі 60 кун. У коментарі до ст. 60 зазначено [10, с. 104], що ця стаття (як і ст. 59) прагне обмежити сваволю пана в розрахунках із закупом: одержавши з закупа велику плату, що обумовлено, пан зобов'язаний повернути йому зайве і карається продажем. У зазначеній статті за таку обіду, окрім повернення відповідних кун, положено було йому заплатити 3 грн. продажі. Стверджується [10, с. 22], що продажі, є цілком визначеними карними санкціями і які були включені у типові кримінально-правові норми ще з часів Короткої редакції «Руської Правди». Слід зазначити, що закуп (у списках Пушкінської і Карамзінської груп) закупний (найманець) означає феодално-залежний селянин [10, с. 103], а найманець (від слова найм — грошова плата за працю) — інше значення закупа, пов'язане, імовірно, із грошовою формою купи [10, с. 105]. Як бачимо, Пространна редакція «Руської Правди» захищала найманого працівника (закупа) від сваволі роботодавця (пана, господаря тощо) та створювала певні гарантії в отриманні цим працівником належного йому доходу встановлюючи при цьому роботодавцю кримінальну відповідальність за таку невіплату.

На відміну від Короткої правди ст. 74 Великої встановила розміри додаткової плати князівським судовим чиновникам при стягненні ними продажу (штраф, стягуваний на користь князя в якості державного органу, тобто штраф, що йде в скарбницю [10, с. 62]). Ця стаття має близьку відповідність із установленням про покон вірний (ст. 42 Короткої Правди і ст. 9 Великої Правди), але присвячена забезпеченню діяльності іншого чиновника, що збирав не віри, а продажі. З продажу в 12 грн. суддя одержував 2 грн. 20 кун, тобто 1/5 частину, як і при зборі вір. Крім того, громада, де відбувався суд, зобов'язана була забезпечити суддю і його помічника (отрока) м'ясом та іншими продуктами по потребі, а їхніх коней — вівсом і виплатити перекладне мито (ст. 9 Великої Правди). Як і при зборі вір, частиною карних штрафів забезпечувався тільки сам суддя, а його помічник — отрок — одержував лише харчування. Громада оплачувала і вартість хутра — мішка, у якому зберігалися зібрані продажі і відрахування на користь судді [10, с. 108].

Стаття 86 Пространної Правди встановлювала розмір судового мита при застосуванні заліза в судовому процесі: у державну скарбницю (залізне) — 40 кун, судовому чиновникові (мечнику) — 5 кун і судовому виконавцеві (детському) — пів гривні, що і здійснював, імовірно, це випробування [10, с. 70, 112]. Залізо — одна з форм середньовічних ордалій, визначення винності по ступеню опіку від розпеченого заліза, що повинний взяти в руки обвинувачуваний [10, с. 92].

У Пространній редакції було значно вдосконалено і розширено ст. 43 Короткої Правди [10, с. 49; 20, с. 5], що дозволило її поділити на дві окремі ст.ст. 96 та 97 [10, с. 71] або 90 та 91 [20, с. 17]. У першій із наведених статей йдеться про урок (виплату) городнику, а в наступній — мостнику. Так, будівництво дерев'яних міських зміцнень і веж велося під керівництвом городника самими городянами й околицьнім населенням, будучи повинністю. Вони ж оплачували і перебування городника в грошовій і натуральній формах (ст. 96).

Він (імовірно, разом з отроком, як вірник у ст. 9 і мостник у ст. 97) одержував плату за працю на початку і наприкінці роботи зі спорудження кожної городні, гроші і продукти з розрахунку по тижнях на себе і на чотирьох коней, що перебували при ньому. Схожа система оплати поширювалася і на будівництво мостів (ст. 97). Керівник будівництва — мостник — разом з отроком одержував із громади, на території якої будувався або ремонтувався міст, грошову плату в залежності від довжини полотнища моста і кількості опор — городней, а крім того, харчування й овес для коней [10, с. 118].

У наступних працях [23; 24; 25], що присвячувалися становленню соціального, і в тому числі пенсійного забезпечення, зокрема зазначалося, що «Руська Правда» князя Ярослава з'явилася першим слов'янським законом, у якому закріплювалася подоба соціальної програми.

Висновок. Наведене вище означає, що найдавніша пам'ятка законодавства «Руська Правда», що діяла на території сучасної України, ще у XI ст. вперше стала гарантом певного соціального забезпечення та законодавчо закріпила порядок і оплату праці певних верств населення, а саме князівським слугам, що здійснювали виконання судових функцій та чиновникам [18, с. 127], що завідували «срубкою городов» — городникам й так само мостникам за будівництво та лагодження мостів.

Головне, що розглянуті ст.ст. 59 та 60 Пространної Правди [10, с. 68] або ж відповідна ст. 55 [20, с. 13] (на відміну від інших, які тільки встановлювали розмір винагороди за працю), хоч і стосувалися лише закупів, можна вважати першими витокami саме кримінальної відповідальності за не виплату заробітної плати, передбаченою ст. 175 Кримінального кодексу України.

Розглянуте законодавче закріплення відповідних виплат сприяло будівництву шляхосполучень та обороні поселень, а також розвитку торгівлі, економічних зв'язків, запобігало свавіллю князівських слуг та панів, а звідси й повстанням, що зміцнювало й князівську владу. «Руська Правда» не тільки вперше законодавчо закріпила обов'язковість виплат за певну роботу, адже, важливо, що в той час було панівним саме натуральне господарство [26, с. 7], але й вперше встановила кримінальну відповідальність за таку не виплату.

Розглянувши майже всі основні нормативно-правові документи, починаючи з найдавнішого джерела руського права у державі Київська Русь, ми зробили важливий висновок, що Україна має тисячолітню безперервну історію застосування кримінальної відповідальності за не виплату заробітної плати тощо. Кримінальна відповідальність за не виплату стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат була введена лише на дев'ятому році незалежності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Олейнічук О.М.* Історичний аспект кримінальної відповідальності за злочин передбачений статтею 175 Кримінального кодексу України // Актуальні проблеми юридичної науки — 2010 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми юридичної науки — 2010»], (Київ, 26 листоп. 2010 р.) / За заг. ред. В.К. Матвійчука, Ю.В. Нікітіна, Н.Б. Болотіної / У 2-х частинах. Частина 2. — К. : Національна академія управління, 2011 — 328 с. — С. 316-321.

2. *Олейнічук О.М.* Історичні передумови розвитку на території України кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК України (XIV – початок XVIII століття) / О.М. Олейнічук // Юридична наука. – 2011. – № 4-5. – С. 150-158.

3. *Олейнічук О.М.* Кримінальна відповідальність за злочин, передбачений статтею 175 КК України: історична ретроспектива (XVIII – початок XX століття) / О.М. Олейнічук // Юридична наука. – 2012. – № 1. – 186 с. – С. 129-136.

4. *Олейнічук О.М.* Сьомий та восьмий періоди розвитку українського суспільства та державності (початок XX ст. – наш час) у контексті кримінальної відповідальності за злочин, передбачений статтею 175 КК України / О.М. Олейнічук // Юридична наука. – 2012. – №11. – 135 с. – С. 73-81.

5. *Олейнічук О.М.* Аналіз кримінального законодавства української РСР у контексті статті 175 КК України // Правова система України: сучасний стан та перспективи розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10-11 лютого 2012 р.). – Одеса: у 3-х частинах. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – ч. 3. – 124 с. – С. 94-96.

6. *Олейнічук О.М.* Кримінальна відповідальність за злочин, передбачений статтею 175 КК України: узагальнення витоків в історичному контексті // Актуальні проблеми кримінального права, та кримінології, кримінально-виконавчого права: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). – Одеса : Фенікс 2011. – 358 с. – С. 208-211.

7. *Топчий В.В.* Кримінально-правова характеристика невіплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Топчий Василь Васильович. – К., 2009. – 271 с.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

9. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження). – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.

10. Российское законодательство X-XX веков. – В 9-ти т. – Т.1. Законодательство Древней Руси. – М. : Юрид. лит. – 1984. – 432 с.

11. *Прокотий из Кесарии.* Война с готами. Кн. VII (III), гл. 14, § 22 Памятники Русского права. / Под ред. С.Ю. Юшкова: Сост. А.А. Зимин. – М. : Юрид. лит., 1952. – Вып.1. – 287 с.

12. *Фроянов И.Я.* Киевская Русь. Очерки социально-политической истории. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 325 с.

13. *Греков Б.Д.* Киевская Русь. – Л.: Госполитиздат, 1953. – 568 с.

14. Памятники Русского права. / Под ред. С.Ю. Юшкова: Сост. А.А. Зимин. – М. : Юрид. лит., 1952. – Вып.1. – 287 с.

15. Российское законодательство X-XX веков. В девяти томах. – Т. 2. Законодательство периода и укрепления Русского централизованного государства. – М. : Юрид. лит., 1985. – 520 с.

16. Российское законодательство X-XX веков. – В 9-ти томах. – Т.3 : Акты Земских соборов. – М. : Юрид. лит., 1985. – 512 с.

17. Российское законодательство X-XX веков. – В 9-ти томах. – Т.4: Законодательство периода становления абсолютизма. – М. : Юрид. лит., 1986. – 512 с.

18. *Ткач А.П.* Історія кодифікації дореволюційного права України. — К. : Вид-во Київського ун-ту, 1968. — 170 ст.

19. *Січинський В.* Чужинці про Україну — Львів : Фірма «Довіра», 1992. — 193 с.

20. *Калачов Н.* Текст Русской Правды на основании четырех списков разных редакций / Н. Калачов. — 4-е изд., без изм. — СПб. : Тип. М.М. Стасюлевича, 1889. — VI. — 51 с.

21. *Калачов Н.* Предварительные юридические сведения для полного объяснения Русской Правды. Вып. 1. — 2-е изд. — Спб. : Типо-литография А.Е. Ландау, 1880. — 263 с.

22. Толковый словарь живого великорусского языка. Владимира Даля : В 4 т. / Издание книгопродавца-типографа М.О. Вольфа. — 2-е изд. — С.-П., 1882. — Т. 3. — 576 с.

23. История государства и права СССР: Сборник документов. — ч. 1, «Юридическая литература», 1968 г. — 79 с.

24. *Применко Ю.В.* Становление пенсионного обеспечения в России в XVI — XVII веках [Электронный ресурс] : Историко-правовое исследование: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. — М. : РГБ, 2005. — 157 с. (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

25. *Захаров М.Л.* Право социального обеспечения России: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / М.Л. Захаров, Э.Г. Тучкова. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 640 с. — (Серия «Библиотека студента»).

26. *Кухта Б.Л.* З історії української політичної думки: Навчальний посібник. — К. : Генеза, 1994. — 368 с.

Олейничук О.М. Генезис тисячолітньої історії витоків кримінальної відповідальності за невиконання зарплати на території сучасної України

У статті досліджуються перші витки виникнення на території нашої держави кримінальної відповідальності за злочин передбачений ст. 175 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: *генезис, витки, історичні передумови розвитку, кримінальна відповідальність, невиконання зарплати, стипендія, пенсія, соціальний захист.*

Олейничук А.Н. Генезис тысячелетней истории истоков уголовной ответственности за невыплату заработной платы на территории современной Украины

В статье исследуются первые истоки возникновения на территории нашего государства уголовной ответственности за преступление, предусмотренное ст. 175 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: *генезис, истоки, исторические предпосылки развития, уголовная ответственность, невыплаты, заработная плата, стипендия, пенсия, социальная защита.*

Oleinichuk O.M. Genesis of the millennium history of origins of criminal liability for nonpayment of wages on the territory of contemporary Ukraine

The article investigates the first origins of criminal liability on the territory of this country for the offenses envisaged by Article 175 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: *genesis, origins, historical background of development, criminal liability, nonpayment, wages, scholarship, pension, social security.*

Стаття надійшла до редакції 10.12.2012.